

YAĞMUR ÇETGİN
Sonsuz Mekân - Formsuz Mimarlık

YAĞMUR ÇETGİN Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Dokuz Eylül Üniversitesi'nde, Frederick Kiesler'in mimarlığında sonsuz mekân kavramını araştırdığı teziyle tamamladı. Mimarlık-sanat arakesitinde mekânın zihinsel üretim sürecinden mimari temsildeki arayışlara uzanan düşünce ve üretim pratikleriyle ilgileniyor ve bu alanda çalışmalarını sürdürüyor. Akademik çalışmalarının yanı sıra resimle uğraşıyor.

sanathayat

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

Sanatçılarla mimarların kardeşliği gerçekleştiğinde, bu birliktelikten insan ideallerine adanmış tapınak ve anıtlar doğmakla kalmayacak, tamamıyla **sanatsal** kentler inşa edilecek. Yeni **sanat**ın görevi, **sanatı hayatla** buluşturmak olacak.

Anatoli LUNAÇARSKİ

Hayat kısa, **Sanat** uzun, Mimarlık sonsuz.

Hipnotize olan lavdan
yeni taş, ve yakında, çok yakında
taştan toza ve ölüme.

Frederick KIESLER

YAĞMUR ÇETGİN

Sonsuz Mekân - Formsuz Mimarlık

İletişim Yayınları 3543 • sanathayat dizisi 58
ISBN-13: 978-975-05-3820-9
© 2025 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2025, İstanbul

•

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun
YAYINA HAZIRLAYAN Elçin Gen
KAPAK TASARIMI Özlem Özkal - Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnu Abbas
DÜZELTİ Asude Ekinci

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44870
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/41
Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6
Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	7
------------	---

Sürrealizm ve Formsuz Kavramı

Sürrealizm ve Mimarlık	19
Georges Bataille, <i>Documents</i> Dergisi ve Eleştirel Sözlük	27
• Eleştirel Sözlük'te "Formsuz" Maddesi	28
• Eleştirel Sözlük'te "Mimarlık" Maddesi.....	30

Frederick Kiesler'in Mimarlığında Sonsuz Mekân

Frederick Kiesler'in Mimarlığı.....	35
• Korealizm ve Biyoteknik.....	41
• Mekân Evi (<i>Space House</i>).....	48
• Sonsuz Ev (<i>Endless House</i>).....	52
Sergi Mekânları.....	65

Korealizm Kuramı	77
Biyoteknik Tasarım	81
Sürekli Yapı	85
Formsuz Mimarlık	87
Notlar.....	89
Dizin.....	97

SUNUŞ

Bu çalışma iki sürrealistin, Georges Bataille ile Frederick Kiesler'in "formsuz mimarlık" ve "sonsuz mekân" kavramlarını ele alarak, sürrealizmin eleştirel mimarlık perspektifini aydınlatıyor. Sürrealistler, rasyonalizmi ve hayat üzerindeki hükümlerini dolayısıyla egemen olan mimarlık disiplinine yazılarıyla cephe almış olsalar da, karşıt mimarlık arayışlarına girişmediler. Frederick Kiesler bu açıdan bir istisnadır. Onun "sonsuz mekân"ları yerleşik mimarlık kavrayışının sökülmesinde etkili olmuştur. Bataille'in "formsuzluğu", Kiesler'in "sonsuzluğu"nu tamamlar. Bu iki isim, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından canlanan avangardın –başta sitüasyonizmin– mimarlığı ve şehirciliği sökme çabalarında öncü olurlar.

Sürrealizm, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ortaya çıkmış, sanat tarihinde önemli bir yer edinmiş ve kendinden sonraki birçok oluşumu etkilemiş, devrimci nitelikte bir kolektif sanat hareketidir. Düşünce dünyasına

egemen olan akılcılığa karşı topyekûn bir ayaklanmadır. Hedefi, sanat aracılığıyla dünyayı aklın tahakkümünden kurtarmak, dünyanın düzenini kökten değiştirmek ve insanlığın kolektif bilincini uyandırmaktır. Sürrealizmin önemli figürlerinden Georges Bataille'a göre, rasyonalizm ve onu temel alan tüm pratikler dünyayı, evreni bir forma sokarak anlamlandırmaya çalışır.¹ Araçsal akıl dünyanın kaotik, formsuz ve düzensiz doğasına matematiksel bir düzen getirir. Nesnelere anlamlarına, işlevlerine, amaçlarına indirgeyerek irrasyonel boyutlarını dışarıda bırakır. Bataille akılcılığın dünyayı biçimlendiren egemenliğine karşı "formsuz" kavramını öne sürer. "Formsuz"un görevi araçsal aklın dayattığı anlamlar sistemini, yerleşik mantığı ve verili gerçekliği tümüyle yıkmak ve alaşağı etmektir.² Gerçekliği sorgulamak üzere yola çıkan sürrealistler, rasyonel düşüncenin yarattığı formlar sisteminde yarıklar açarak form verilmeye çalışılan dünyanın ötesindeki anlamlarını açığa çıkarmaya ve keşfetmeye çalışırlar.

Bataille'a göre mimarlık da egemen gerçeklik rejimini sürdüren pratiklerden biridir; egemen gerçekliği sadece yansıtmakla kalmaz, onu sürekli olarak üreterek yerleştirir ve dayatır.³ Mimarlık disipliniyle kaotik, düzensiz ve formsuz dünyadaki sonsuz olasılıklar tek bir formda sabitlenerek yaşama düzen getirilir.⁴ Mimarlık, formsuz yaşama form verir, gündelik yaşamı ve yaşam deneyimini düzenleyerek biçimlendirir. Modernleşmenin akılcı yöndeki gelişmeleriyle birlikte modern mimarlık, mimarlığın form kurucu pratiğini daha da pekiştirir. Modern mimarlık, mekânın akla, mantığa ve faydaya dayanmayan tüm niteliklerini eller ve mekânı modern dünyanın ihtiyaçlarına cevap verecek doğrultuda tanımlar, düzenler, arıtır ve

estetize eder. Tzara'nın ifadesiyle modern mimarlık iğdiş edicidir.⁵ Oysa sürrealist düşüncede mimarlık ve mekân, insanın arzularının, düşlerinin, korkularının, fantezilerinin ve hayal gücünün özgür bırakıldığı yerdir. Mekânda rasyonel düşüncenin açıklamaya yetmediği tekinsiz ve irrasyonel boyutlar vardır. Mekân, akılcılaştırıcı değerlerle bir formda sabitlenemez; çoğuldur, değişkendir, bilinç dışının katılımına açıktır. Sürrealistler bu doğrultuda mekânı kullanım nesnesine indirgeyen akılcı ve faydacı niteliklerini silerler; mekânsal tahayyülleri ve müdahaleleriyle, modern mimarlığın bastırduğu, yok saydığı katmanları açığa çıkararak mekânı form verilmiş sınırlarının ötesine taşırlar.

Sürrealizmin tek mimarı kabul edilen, aynı zamanda sanatçı ve teorisyen olan Frederick Kiesler (1890-1965), mekânın çokboyutlu yapısı üzerine geliştirdiği özgün kuramsal çalışmaları ve üretimleriyle, modern mimarlığın akılcı, formalist ve yararcı niteliklerle biçimlendirdiği mekânın sabit ve katı sınırlarını zayıflatır ve sonsuz potansiyellerini ortaya çıkarır. Kiesler'in yaşamı boyunca peşinde olduğu temel fikir "sonsuz mekân"dır.⁶ "Uzaydaki Kent", "Sonsuz Tiyatro", "Mekân Evi", "Sonsuz Ev" gibi farklı başlıklar altındaki çalışmalarının tümünün temelinde mekânın sonsuzluğu fikri yatar.

Kiesler, modern dünyanın aşırı rasyonelleşmesi neticesinde insanın çevresinden ve dünyadan kopmasını telafi etmeye, insanı yeniden dünyayla birleştirmeye yönelik sonsuz mekânlar üretir. İnsan ile çevresi arasında sürekli, kesintisiz bir etkileşim modeli oluşturarak, çevreyle ideal bir bütünsellik kurmayı amaçlar. Kiesler'in sonsuz mekâna ilişkin fikirleri üç temel bileşen etrafında şekillenir: "Korealizm" kuramı, "biyoteknik" tasarım yöntemi

ve “sürekli yapı” ilkesi. Sonsuz mekân bir formda sabitlenmez, çünkü tek bir forma indirgenemeyecek kadar çoğuldur, sürekli yeniden üreilmeye, geliştirilmeye ve dönüştürülmeye açıktır. Sonsuz mekân fikri Kiesler’in çizimlerinde, kolajlarında, tam ölçekli modellerinde, maketlerinde, mekânsal denemelerinde ortaya çıkar, ancak hiçbir zaman fiziksel olarak inşa edilmez.